

Mindörökké Sztalker, vagy működhet a biennálé mottója, és hirtelen tényleg minden virágba borult a lett főváros egykori ipari kikötőjében? Tudósítás a helyszínről.

Mélyi József

HIRTELEN MÁS

A valóság és a 2. Rigai Biennálé

Berenice Olmedo: *Olga*, 2018, kemény műanyag lábortézis, acélrudak és -csuklók, csavarok, alumíniumdoboz, elektromos motor, CPU-vezérelt hardver, 38 x 76 x 32 cm

© Berenice Olmedo / Foto: © Johannes Post / HUNGART © 2020

Képek a biennálé helyszínének 19. és 20. századi elhagyott épületeiről Riga egykori ipari kikötője, az Andrejsala nevet viselő városrész területéről

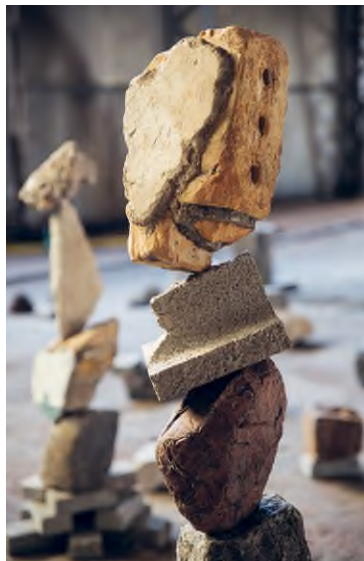
Fotó: © Artmagazin

Lettország ugyan vírus szempontjából Európa legkevésbé veszélyeztetett területének számított, mégis előre sejthető volt, hogy messziről csak kevesen juthatnak el az augusztus végére halasztott Rigai Biennáléra. Már a kinyomtatott katalógus első oldala is árulkodik a tervek meghiúsulásáról: az eredetileg kijelölt májusi nyitás és októberi zárás időpontjait narancssárga vonal húzza át, alatta a valóság, a háromhetes nyitvatartás és a szeptember 13-i záró időpont. Pedig tényleg minden készen állt volna arra, hogy a rendezvény a két évvel ezelőtti első esemény volumenét és nem csekély visszhangját is felülmúlja. Volt pénz, médiatámogató, a meghívottak között jócskán akadnak nagy nevek, a kiválasztott helyszín pedig különösen alkalmasnak tűnt a tömegvonzásra: a rendezők Riga egykori ipari kikötője, Andrejsala területének egy részét használhatták. A kikötőnek ez a fele, az elhagyott 19. és 20. századi épületekkel, a magasra nőtt

gazzal, a kétszáz évvel ezelőtt elkezdődött modernizáció romjaival, illetve a szovjet rendszer kudarcának nyomával már önmagában is izgalmas terep lenne. Ha még hozzágondoljuk a függetlenség visszanyerése után keletkezett nagyszabású terveket, az elképzelt kortárs művészeti múzeumot, a pénzügyi válság nyomán meghiúsult kulturális beruházásokat, akkor már önmagától is benne rejlik a különben bejárás elől elzárt területben a lehetőség és a valóság feszültsége.

Kicsit közhelyes már, hogy a képzőművészeti alkotásokkal belakott ipari épületek és a köztes terek tényleg a *Sztalker* világát idézik. Annyira díszletszerűnek tűnik a valós környezet, hogy a néző elbizonytalanodik: vajon a legnagyobb ipari csarnok valamennyi terében megjelenő hatalmas *Nye kurity!* (tilos a dohányzás) felirat tényleg a szovjet idők (ahogy ezt arrafelé nevezik) maradványa, vagy már maga a művészet? Amerre néz az ember, mindenütt disztópia,

s ezért is tűnik különösnek a biennálé új címe: „és hirtelen minden virágba borul”. A különösség szándékos. Hiszen világunk szinte már szintén közhelyszerű globális válságával tényleg csak a különös költészet állítható szembe; a cím idézet Māra Zālīte egyik dainájából, egy haikuhoz hasonló lett költeménytípusból, amelynek gyakori témája a természet. Az eredetileg kitalált hívószó, a *re-enchancement*, a visszavarázslás valójában nem is áll olyan távol a váratlan virágzás költői képétől: a romlás és az új világok születésének lehetősége ad keretet az alkotásoknak, még akkor is, ha kiderül, a fele sem valósult meg az eltervezetteknek. Volt olyan mű, ami nem juthatott el a helyszínre és egy változatát helyben kellett újraalkotni, akadt olyan interaktívnak kitalált műalkotás, amelyből aztán passzív verzió készült; az installációból film lett, az élőből online, és volt, amiről végleg le kellett mondani – a munkák sorsa a katalógus áthúzott szövegeiben pontosan követhető.

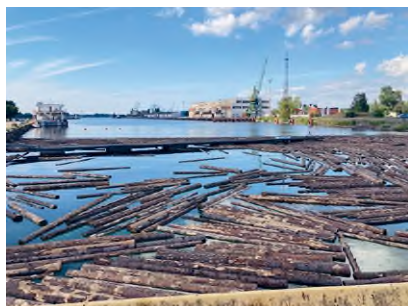
Részletek Bridget Polk *Balancing Rocks and Rubble (Egyensúlyozó sziklák és törmelék)* című munkájából, 2020, téglák és természetes kövek, változó méret

© Bridget Polk / HUNGART © 2020

A leírtakból kiindulva tényleg nem lehetett könnyű dolga az esemény kurátorának, Rebecca Lamarche-Vadelnek, aki a biennálé valódi megjelenési formáját immár a kiállítás során készülő – a látogatókat mint szereplőket felhasználó – filmben látja. A film egyelőre még körvonalazatlan, mindenesetre maga a biennálé műveinek hangulata leginkább az elmúlt évek posztapokaliptikus filmsorozataira emlékeztet – a néző mintha a *Dark* atomrobbanás utáni helyszíneit járná be. A disztópia talán a kiállítás bevezető installációiban a legerőteljesebb: a kikötő egyik beszögellésében

fenyőgerendák sokasága ringatózik céltalanul a vízen – egy hanginstalláció részeként. Kicsit beljebb, az elvadult cserjék között egy stilizált miniatűr városban bolyonghat a néző: Anastasia Sosunova a néhány éve még nomád paintballpályaként átépített, használt, majd elhagyott környezetbe helyezte be az otthonosságot imitáló, bizarr objektjeit, a helyszínen talált tárgyakból összeállított assemblage-ait. A mű és környezete még inkább zavarba ejtően keveredik Vija Enina *Cím nélkül* című művének földbe szúrt táblája mögött, ahol egy nehezen bejárható, bokros, fü-

ves, virágos területen nem látható más, csak a buja növényzet. A leírás szerint a művész és társai gyógynövénymagokkal teli magbombákat szórtak szét tavasszal a területen, s aztán – gyógyír gyanánt – hirtelen valóban minden virágba borult. Az igazi világvégét Bridget Polk munkája mutatja: a középkorú, testes, amerikai köegyensúlyozó asszony lassú mozdulatokkal, csendben úgy rakja fel három héten át mindennap a helyszínen talált betontöredékeket, téglákat és más köveket lehetetlen tornyokba, mintha ez lenne az értelmét vesztett világban az egyetlen értelmes cselekvés.

Képek a biennálé helyszínéről

Fotó: © Artmagazin

Nikolay Smirnov: *Religious Libertarians (Vallásos libertárusok)*, 2020

© Nikolay Smirnov / Fotó: © Hedi Jaansoo / HUNGART © 2020

Mindezek után a nagy és még nagyobb csarnokok soraiból álló emeletes gyár-épületekben elhelyezett alkotások inkább már csak további variációk a világ felbomlására és esetleges váratlan újjászületésére. Pierre Huyghe *Kihalás* című 2014-es videója egy borostyán belsejébe vezeti be a néző tekintetét, s a csarnoktérben, amely egy tetszőleges krimi legsötétebb jeleneteihez nyújthatna hátteret, az arány-, lépték- és irányvesztés még hatásosabb. Különösen hatásos lehetne Tomas Saraceno *Aerocene*-szobra, amely Berlinből érkezett volna Rigába a levegőn át, csak a nap és a szél által hajtva. Végül a repülésről le kellett mondani, ehelyett csak egy *Aero-*

cene Backpack kezdőkészlet látható a kiállításon – ami a tervezettnél kicsit kevésbé indítja be a képzeletet a mobilitás lehetséges jövőjével kapcsolatban. Hasonlóan vesztett léptékéből Pawel Althamer *A rajzoló kongresszusa* című kollektív projektje, amely végül nem a helyszínen készült rajzokból épül fel; a résztvevők online küldik be szabad én-lenyomataikat; az egyes darabokat a helyszínen nyomtatják, s azok a betonpadlón elhelyezve körkörösén bővítik az Althamer által egy csigavonallal elkezdett installációt.

A világvége és az újjászületés általános témái mellett természetesen a kortárs társadalmi problémák sem maradhat-

tak ki a művek sorából. Kísérteties mozgásával és hangjaival kitűnik a mexikói Berenice Olmedo *Janis, Olga, Pénélope & Margot* című installációja, amelyben négy antropomorf robot mozgatja különböző testrész-protéziseit. Az ember-telen világ hasonlataként több mű is elborzaszthat: nagyszabású gépek értelmetlenül mozgatnak meg kis méretű gyerekjátékokat, az apró emoji-kból hirtelen fémszörnyetek lesznek. A néhány évtized alatt bekövetkezett földcsuszamlásszerű társadalmi és gazdasági változásokat érzékelteti Mikhail Karikis és Uriel Orlow 2012-es videója (*Hangok letről*), amelyben egy kenti bánya egykori munkásai állnak össze

Valdis Celms: *Architectural proposal Kinetic Light Object 'Balloon'* (Építészeti javaslat a Balloon című kinetikus fény objektre), 1978, fotómontázs, karton, 56,5 x 91,5 cm, Collection of the Latvian Artists' Union
© Valdis Celms / HUNGART © 2020

Celms műve a szovjet idők tudományos modernitás-elképzelésének és a szakrális geometria mai virágzásának lehetne emblémája.

Valdis Celms: *Pozitron*, 1976–1977
© Valdis Celms / HUNGART © 2020

kórossá, hogy utánozzák mára bezárt munkahelyük régi jellemző hangjait. A homoszexualitás társadalmi kontextusának változásai több műben is megjelennek, legerősebben a helyi vonatkozásokkal. Jaanus Samma *Rigai képeslap*

című műve egy hetvenes évekbeli turisztikai kiállítás pavilonjának berendezését utánozza, a képekben és a szövegekben Riga mint a szovjet időszak homoszexuális úti célja jelenik meg. A város múltja, a lett hagyomány szintén fókuszba

kerül; a helyi, ma is sok helyen ápolt pogány tradíciókat dolgozza fel Nikolay Smirnov *Vallásos libertariánusok* című műve, a busójáráshoz hasonló riasztó maszkosokkal – a mű ugyanúgy értelmezhető a hagyomány és a nacio-

Daina Taimiņa: *Dreams and Memories (Álmok és emlékek)*, 2020

© Daina Taimiņa / Fotó: © Hedi Jaansoo / HUNGART © 2020

nalizmus, mint a személyes függetlenség – akár a közelmúlt történetéhez is kapcsolódó – kontextusában. Ugyanígy sokértelmű Valdis Celms *Pozitron* című 1976-os kinetikus szobrának mai rekonstrukciója. A 3 és fél méter átmérőjű, sci-fi díszletnek is alkalmas felfüggesztett tárgy egyszerre a szovjet idők tudományos modernitás-elképzelésének és a szakrális geometria mai virágzásának lehetne emblémája. Nem maradt ki az aktuális politikai vonatkozás sem: Mihail Maksimov *Dugin háza* című műve a szélsőjobb oldali ideológus, a neo-eurázsizmus képviselője, Aleksandr Dugin képzeletbeli világát emeli be virtuálisan – és valós teret foglalva – az egyik kiállítócsarnok előterébe. A politikai-gazdasági összefüggések már csak

azért sem szorulhatnak háttérbe a Rigai Biennálé esetében, hiszen a kurátor első számú köszönete, „végtelen hálája” a rendezvény alapítójának, Agniya Mirgorodskayának és az ő édesapjának, Genady Mirgorodskynak szólhat; utóbbi Oroszország egyik legfontosabb halipari konzernjének vezetője.

Ha a világ összes baja meg is jelenik, akad legalább egyetlen projekt, amely valóban a visszavarázslásra utal. A lett matematikus, a Cornell University volt tanára, Daina Taimina leginkább a hiperbolikus tér magyarázatával vált híressé. Elméleteiben és pedagógiájában a konstans negatív hajlású terek illusztrálására a hétköznapi horgolást használta fel, összekapcsolva a házimunkát és a tudományos kutatást, a kétkezi

tevékenységet és a tudásátadást. Most, több mint 100 önkéntes segítségével több ezer horgolt pedagógiai modell-terecske készült el, amelyek mint színes virágok állnak halmokban a kiállítóterben. Így hirtelen, mintegy varázsütésre valóban virágba borul legalább a gyárlabirintus egyetlen sötét csarnoka. Azután kilép a néző, és gyakorlatilag egyedül van.

RIBOCA2: and suddenly it all blossoms, Andrejsala, Riga, 2020. augusztus 20. – szeptember 13.
